

JUGOSZLÁVIA KÜLPOLITIKÁJA A RÉGENSTANÁCS ALATT

Sándor király utolsó félével a kisantant belső ellentétei; a szófiai út; német-szerb közeledés; Párizs bizalma; Itália ellen; Pál herceg és külügyminiszterei; diplomáciai revirement; olasz-francia közeledés; Marseille likvidálása; olasz-délszláv közeledés; a dunavölgyi kérdés; német-szerb flirt; a veldesi kisantant-konferencia; angol orientáció; a szankciók; Borisz cár Belgrádban; az olasz piac elvesztése; olasz ködképek a délszláv láthatáron; francia-délszláv ellentétek; Ninéc előadása; Németország gazdasági előretörése; az osztrák védkötelezettség; a belgrádi balkáni és kisantant-konferencia; görög és cseh külön utak; végzetes illúziók.

A Sándor király a régenstanácsra igen súlyos belpolitikai örökséget hagyott. Jugoszlávia külpolitikai helyzete jóval kedvezőbb volt. Félévvel a marseille-i véres esemény előtt beható tárgyalás alá vettük Sándor király külpolitikáját.¹ Most előbb a király élete utolsó félévének külügyi eseményeit tekintjük át, hogy azután ezekhez kapcsoljuk a régenstanács idején kialakuló külpolitikai helyzet rajzát.

A kisantant 1933 február 16-án jelentette be a Népszövetségnek, hogy egységes nemzetközi szervezetté alakult. Ez a szervezet fikció maradt. Nemcsak az annyit emlegetett gazdasági egységet nem sikerült megvalósítania, hanem a kisantant két tagozatra bomlása politikailag is jelentkezett. Csehszlovákia és Jugoszlávia külpolitikája különböző irányokba fejlődik, Románia meg hol az egyikkel tart, hol a másikkal tart. Amit a kisantant kiegészítésének hirdetnek, az 1934 február 9-én megalakult balkáni blokk, volt a tagozatokra oszlásnak egyik oka. A balkáni blokknak nagyobb a jelentősége, mintsem azt a blokkegyezménynek szövege elárulja. Ez csak a négy szövetkezett állam balkáni határait garantálja. Tényleg pedig a Balkán fogott itt össze minden idegen befolyás kizárására a félszigetről. Jugoszlávia és Románia egész történelmükkel és vezető köreik mentalitásával balkáni államok. Ha szépen csengő szavakkal mást mondanak is, mai közép-dunai birtokállományukat hadiszákmánynak tekintik és aszerint bánnak vele. Nekik a Balkán biztosítása hasonlíthatatlanul fontosabb, mint Csehszlovákia közép-dunai és középeurópai problémáinak megoldása. Ezért helyez Belgrád akkora súlyt a blokkon kívül maradt Bulgária beléptetésére. A Georgijev-kormány uralomra jutása megjavította a bolgár-szerb kiegyezés kilátásait. 1934 szeptember 27—október 1 között a délszláv királyi pár hivatalos látogatást tett Szófiában, ahol talán túlzott elővigyázatossággal, de a külső jelek szerint melegen fogadták őket.

A kisantant kohézióját régóta gyöngíti az osztrák kérdés is. A „sem Anschluss, sem restauráció“ megoldás csak ideiglenesen hidalja át az ellentéteket. Jugoszláviának érdeke az Anschluss, Csehszlovákiának veszedelme. Anschluss esetén a német-olasz ellentétek megszabadítanak Belgrádot az adriai gondoktól, a restauráció veszé-

¹ Egy év délszláv külpolitikája. Magyar Szemle XXI. k. 167—177. 1. A jelen tanulmány 1936 május 10-ig tárgyalja Jugoszlávia külpolitikai életét.

lyeitől és a magyar revíziótól. Az 1934 júliusi osztrák nemzeti szocialista puccs alkalmával Jugoszlávia nyíltan az osztrák lázadók-kal rokonszenvezett és az olasz beavatkozás hírére háborúval fenyegetőzött.

A német-szerb közeledésnek évek óta tapasztalható tünetei az osztrák eseményekkel kapcsolatban megszaporoedtak. Az ellenvéleményt lehangoló német nemzeti szocializmus és Sándor király nagyszerb diktatúrája kölcsönösen vonzották egymást. A délszláv újságírók 1934 májusi németországi útja, Göring két látogatása ugyanabban a hónapban, az ellenzéki szerb Jovanovic Joca júniusi állásfoglalása a német orientáció mellett, a német sajtó barátságos magatartása a balkáni blokk iránt, a szófiai királylátogatás alkalmával a szerb-bolgár közeledés valóóságos ünneplése voltak e téren Sándor király életében az utolsó mozzanatok.

A német barátkozás e jelenségei nem keltettek aggodalmat Párizsban. Jetic külügyminisztert 1934 júniusában a francia főváros barátságosan fogadta. Paul Bastide a Vreme számára írt ünnepi cikkében expressis verbis kijelentette, hogy a német-délszláv kapcsolatok gazdasági jellegűek és így nem érintik a francia-délszláv relációkat. Barthou külügyminiszter ugyané hónapi belgrádi látogatása a francia-szerb törhetetlen barátság ünneplésének jegyében zajlott le. A Politika ekkor Bastide tételét úgy variálta, hogy a francia barátság még jobban elmélyülne, ha Jugoszlávia nem volna kénytelen terményeit revizionista államokban elhelyezni, őszintébben beszélt a diktatúra szlovén vezérémbere, Kramer Albert, aki az osztrák nemzeti szocialista lázadás után nyíltan megtámadta a franciákat, mert nem Belgrád németbarát álláspontját tették magukévá az olaszokkal szemben.

A római hármastalálkozó (1934 március) óta amúgy is nagyobb volt a délszláv bizalmatlanság Itália irányában. Ennek volt egy nagyon reális gazdasági oka is: Jugoszlávia veszedelmezten érezte Olaszországba irányuló fakivitelét Ausztria részéről. Egy másik ok volt az a gyanú, hogy Róma Magyarországot ezután még jobban fel fogja karolni. Mikor a magyar kormány a Népszövetségnek benyújtotta határsértési panaszát Jugoszlávia ellen (1934 május), ez Belgrádban óriási felháborodást okozott. Megjátszották a marseille-i pör előjátékát Genfben. Ezekhez járultak a régi olasz-szerb ellentétek és az osztrák puccs alkalmával felmerült újabbak. Albániáról Belgrád sohasem mond le őszintén és az olasz protektorátus alatt álló Albániát sajtó nyílt sebének érzi.

Ebben a helyzetben indult el Sándor király tragikus francia útjára...

PÁL HERCEG, mint a régenstanács elnöke, a külpolitika irányítását teljesen magához ragadta. A herceg addig, míg régenssé nem lett, nem játszott szerepet sem a bel- sem a külpolitikában. Sándor király családjában is autokrata volt. Mellékisteneket nem tűrt maga mellett. De nem tűrt meg országa kormányzásában erősebb politikai egyéniségeket sem. Maga volt saját maga külügyminisztere. A külügyminiszter és a diplomáciai kar kénytelen volt informatív és technikai felada-

tokra szorítkozni. Ez nagyon megnehezítette az eszes, művelt, de tapasztalatlan és ingadozó régensherceg helyzetét.

A régensherceg ösztönösen érezte, hogy meg kell szabadulnia Sándor király embereitől, ha úr akar lenni az országban, ha a diktatúra által végletesen kiélezett ellentéteket enyhíteni akarja és hazáját az összeomlás veszedelmétől meg akarja menteni. Persze ezt könnyebb volt megállapítani, mint végrehajtani, hiszen az állami élet minden ágát évek óta ellepték Sándor király teremtményei, viszont a király váratlan tragikus halála megerősítette a centrifugális tendenciákat. A herceg törekvései e kettős veszedelem malomkövei között őrlődnek fel.

A marseille-i véres nap után kénytelen-kelletlen átvette mindenes-tül Sándor király kormányát Jeftic Bogoljub külügyminiszterrel együtt, aki Srskic Milan első kormányának megalakulása óta (1932 július 2) állott a külügyek élén. Féktelen ambíciókkal bíró tartalmatlan routinier, akit Sándor király rántott elő az ismeretlenség homályából, talán azért, mert Zivkovic tábornoknak sógora. Mikor Pál herceg az Uzunovic-kormányt menesztette, Jeftiében vélte megtalálni az eszközöt a diktatúra liquidálására. Megint az akkor még dönthetetlennek tartott Zivkovió sógorsága ajánlhatta. Jeftic mint premier megtartotta a külügyi tárcát is. A hozzáfűzött reményeket egyáltalán nem váltotta be. A diktatúra által feloszlatott, de annál inkább megerősödött régi pártokat nem tudta megnyerni, a meggondolatlanul kiírt választásokon, ha nem is a leadott szavazatok száma szerint, de politikailag teljes vereséget szenvedett. A vereség után új diktatúrára készült, ami aztán bukásához vezetett.

Pál herceg Jeftic pénzügyminiszterét, Stojadinovic Milant, nevezte ki miniszterelnökké (1935 június 24). Ez is magának tartotta meg a külügyi tárcát. Stojadinovic megnyerte a kormánynak az eddig Macekkel tartott muzulmánokat és a Jefiic-választáson részt nem vett radikálisokat és szlovén klerikálisokat, de meg tudta tartani Zivkovicot is. A kormány tehát jó auspiciumok között indult el útjára, de a programjában szereplő demokratikus reformok elhalasztásával elkedvetlenítette a régi pártokat és az új premier hamarosan Jeftic skupstinájának foglyává lett. A szerb radikálisok kiválása a kormányból (1935 december 22), majd a skupstinai merénylet ürügyével Zivkovió puccsszerű eltávolítása (1936 március 8) a kormány helyzetét igen bizonytalanná tette. Stojadinovió a külpolitikában amatőr: világlátott ember mélyebb ismeretek nélkül.-Cinikus pénzember, aki a politikai kérdéseket nem veszi nagyon komolyan.

Jeftic a délszláv külpolitikát változatlanul Sándor király szellemében irányította a király tehetsége nélkül. Stojadinovic, úgy látszik, új külpolitikát tervez, de egyelőre csak egy lényeges változást látunk: kíméletlenül megkezdte a király diplomatáinak kiirtását. Menesztette a két elmozdíthatatlant is: Spalajkovic Ljubomir párizsi és Balugdzic Zivojin berlini követet. Részben elmozdította, részben kicserélte a londoni, a washingtoni, a varsói, a madridi, a prágai, a bukaresti, az ankarai, a szófiai, a brüsszeli, a buenos-airesi és a santiagoói követeket, nem szólva a Sárga Házban és a konzulátusokon történt változásokról.

Az OLASZ-FRANCIA megegyezés Hitler uralomra jutása és a Dollfuss-gyilkosság óta aktuálissá vált. A megegyezés csak azon ellentétek kiküszöbölése árán volt elképzelhető, melyek e nagyhatalmak kis szövetségei, főleg pedig Itália és Jugoszlávia között fennállanak. Olasz részről maga a Duce tette az első lépést Belgrád felé 1934 október 7-1 milánói beszédével. Akkor a marseille-i merénylet és utána a Magyarország ellen emelt délszláv vádak egyelőre lehetetlenné tették a közeledő politika folytatását. A francia-olasz relációk azonban tovább javultak, amiben adva volt a marseille-i konfliktus békés elintézésének szükség-szerűsége is.

A konfliktus legizgalmasabb napjaiban a Quai d'Orsay félhivatalosa teljes objektivitással vette vizsgálat alá az olasz-délszláv ellentéteket. A kölcsönös bizalmatlanság a legnagyobb baj. Belgrád fél az olaszok ausztriai hegemoniájától, a magyar revíziós törekvések olasz támogatásától és a balkáni olasz expanziótól. Az olaszok Jugoszláviában látják földközítengeri és keleti terveik legfőbb akadályát. A délszlávokat bántja az olasz sajtó állandó tétele Jugoszlávia bomlásáról (Temps, 1934 november 4).

Mikor 1935 elején az olasz-francia megegyezés megvalósult, Róma és Belgrád levonták az új helyzet konzekvenciáit. A két sajtónak feket tettek a nyelvére. 1935. szeptember 14-én az új belgrádi olasz követ Guido Viola conte di Campalto átnyújtva Pál hercegnek megbízólevelét, egyenesen a Dúcéra hivatkozva hangsúlyozta, hogy működésének célja a két állam barátságának teljes helyreállítása. Itália semmiben sem akarja gátolni Jugoszlávia fejlődését és területi integritása sem áll az olasz érdekek útjában. A követ a belgrádi Pravdában hangsúlyozta, hogy Olaszország nemcsak nem ellensége a kisantantnak, hanem el is ismeri „eme szerencsés nemzetközi kombináció“ vitalitását. Ami a revíziót illeti, Itália mindig egy a népszövetségi keretek között mozgó békés megoldásra gondolt.

A DUNAVÖLGYI KÉRDÉS rendezése volt az olasz-francia megegyezés legfontosabb célja. A két nagyhatalom egy pontban feltétlenül egyetértett: Ausztria önállóságának biztosításában. A dunavölgyi kérdés egyszerű felvetése is elég volt azonban arra, hogy a „szerencsés nemzetközi kombináció“ kebelében az ellentétek kiütkezzenek. A kisantantba szívesen bevették volna Ausztriát, de ez a gondolat az osztrák vörös lázadás leverése óta az álmok birodalmába tartozik. Minden más megoldásról másként gondolkozott Prága és másként Belgrád.

Németország Marseille után is folytatta közeledési offenzíváját Belgrád irányában. Goring Sándor király temetésekor szükségesnek vélte aláhúzni azt, hogy Németország nem tűri meg, hogy területén délszláv emigránsok gyülekezzenek (Obzor, 1934 október 20). E nyilatkozatra válaszul a Sárga Ház félhivatalosa nyíltan állást foglalt az Anschluss mellett és megvádolta az osztrák kormányt, hogy „kíméletlen gonosz hadjáratot folytat“ Németország ellen (Pravda, 1934 december 28). A Völkischer Beobachter erre igen melegen felelt és idézgette Nikolajevic Bozónak, az Avala bécsi tudósítójának cikkeit, melyek hemzsegnek az osztrákgyűlölettől és melyek miatt 1935 július végén

az osztrák kormány végül is kiutasította a szerb publicistát. A jugoszláviai német sajtó február elején arról írt, hogy Németország hajlandó garantálni a kisantant és a balkáni blokk államainak mai határait. Ez az Echo de Belgrade szerint Közép-Európa államainak német vezetés alatt való reorganizációját jelentené. Ugyanekkor nagyon pozitív formában a németországi bankok terjeszkedéséről érkeznek hírek Jugoszláviából, azzal a kommentárral, hogy német felfogás szerint a francia befolyás a Balkánon teljes hanyatlásban van (Slovenec, 1935 február 2). Göring dalmát útján sajnálkozik, hogy a világháborúban a németek és a szerbek egymás ellen harcoltak. Németországnak nem kellett volna a Monarchia oldalán hadba szállnia, mikor ennek úgyis el kellett pusztulnia (Pester Lloyd, 1935 május 11. esti szám). Nászútján Belgrádban igen meleg fogadtatásban részesült. A német sajtó egy része ezt úgy kommentálta, hogy Jugoszlávia a francia politikától elfordulóban van (Pester Lloyd, 1935 június 8. esti szám). Ugyanekkor a belgrádi német követség megcáfolta a Göringnek tulajdonított kijelentés hiteles voltát, hogy t. i. Németország számára a magyar szövetség állandó volna, a délszláv pedig csak alkalmi. Göring aztán külön aeroplant küldött a szerb újságírókért és úgy mutatta be nekik a harmadik birodalmat.

Csak igen csekély részét idéztük a szerb-német közeledésre vonatkozó sajtóanyagnak. Ezek a tünetek Párizsban most már megütközést okoztak. A megütközés fokozódott Stojadinovic Milan miniszterelnöki kinevezésekor, mert az új premier a német-osztrák vámuniós kísérlet idején azt propagálta, hogy Jugoszlávia csatlakozzék e vámunióhoz. Stojadinović a skupstinában a francia szövetséghez való hűségét hangsúlyozta és sietett Párizsban bemutatkozni.

A német-szerb flirt leghevesebb szakaszaiban is a kisantant kifelé iparkodott megőrizni az egység látszatát és a revízió, valamint a restauráció ellen való immár unalomig ismert állásfoglalásaival valahogy fenntartotta eddigi külpolitikájának folytonosságát. Közvetlenül Stojadinovic párizsi útja előtt a veldesi kisantant-konferencia a népszövetségi politikához való törhetetlen ragaszkodását jelentette ki. Hajlandóknak nyilatkoztak a dunai paktumhoz hozzájárulni, amennyiben ez a dunai államok mai birtokállományát garantálja. Kijelentették továbbá, hogy a fegyverkezési egyenlőséget csak a biztonság fokozása esetén fogadhatják el. A Habsburg-kérdést nemzetközi kérdésnek tekintik és a Habsburg-ház bármely tagjának trónfoglalását minden eszközzel meg fogják akadályozni.

A veldesi határozatokhoz sajtóságos széljegyzeteket írt Jovanovic Joca a szerb földművespárt vezére, aki hosszú időn át a szerb diplomácia egyik jelentékeny egyénisége volt. Egy belgrádi előadásában azt mondta, hogy a magyar revízió a civilizáció katasztrófája volna. De veszedelmes a restaurációs mozgalom is, mert bizonyos francia politikai körök az Anschluss ellenszereként szívesen látnák a Habsburgok visszatérését. „Hangsúlyozta, hogy érthető bizonyos magyar államférfiak álláspontja, amellyel ellenzik a Habsburgok malmának helyreállítását, mert benne saját politikai pályájuk végét látják.“ Mivel azonban mindez elég bizonytalan védekezés a két veszedelem ellen, csak egy komoly segítség van: az Anschluss (Obzor, 1935 szept. 4).

Az ANGOL-OLASZ ellentétek kiélesedése volt Stojadinovic párizsi útjának egyik oka. A kisantant veldezi konferenciájának megbízásából közölte Lavallal, hogy kitartanak a francia népszövetségi politika mellett, de ha az abesszín kérdés úgy fejlő'dnék, hogy választaniok kell Anglia és Itália között, akkor Londonnal mennek. Ez a határozat az alig megindult olasz-délszláv közeledést megállította. Pál herceg a Sándor király alatt változatlanul hűvös angol-szerb relációkat meg akarta javítani. Ennek szubjektív okai vannak: a herceg angol nevelése, a kenti herceggel való sógorsága. Ami eddig a herceg személyes érzelme volt, az most aktív külpolitikává lett.

Az Olaszország ellen életbe léptetett szankciók igen súlyosan érintették Jugoszláviát, hiszen szarvasmarha-kivételének 70%-a, fakivételének 60%-a megy Itáliába. Katasztrófális hatású volt a fakivitel megszűnése, miután ez Jugoszlávia legfontosabb exportja. Bosznia és Szlovénia mintaszerű fakitermelő vállalatai még 1935 késő őszen válságba jutottak. Jugoszlávia a spanyol, a francia és az angol kivitel fokozásával próbált a bajon segíteni. Spanyolország zavaros viszonyai miatt a tárgyalások csak 1936 áprilisában indultak meg. Franciaországgal nem sikerült számba vehető egyezményt kötni. Anglia ugyan különböző vámkedvezményeket biztosított Jugoszláviának, de ezek egyrészt nem értek fel a szankciók folytán előállott veszteséggel, másrészt nem az első sorban károsult faiparon segítettek.

Franciaország rideg magatartása nagy elkedvetlenedést okozott Belgrádban. Az Avala szolgálatában álló francia újságokkal Belgrád megíratta, hogy nincs ráutalva Franciaországra. Hűsége — és az egész kisantanté — addig tart, amíg a franciák a politikai status quo biztosításán kívül törődnek egyéb érdekeikkel is. Retorzióképpen Jugoszlávia Angliában eszközölt nagyobb fegyverrendelést. A zenicai bányát meg hadi célokra rendezik be és a bánya felszerelését Kruppra bízták.

Anglia előretörése a Balkánon nemcsak Jugoszláviában érezhető. Venizelos puccsának balsikere után angol protekcióval visszakerült trónjára a görög király. A balkáni blokk három pravoszláv dinasztija igen közeli rokonsággal van egymáshoz fűzve és mindegyiknek külön-külön is rokoni kapcsolatai vannak az angol uralkodóházzal.

A negyedik pravoszláv balkáni állam Bulgária és uralkodója Sándor király halála óta lazított Jugoszláviával való összeköttetésein. Georgijevnek 1935 januárjában bekövetkezett bukása után Belgrádban újra kialakult a bolgár emigráció. Ez nem tett jó benyomást Bulgáriában. Velcev ezredes szeptember végén Belgrádból indult újabb bolgár kalandjára és akkor a bolgár sajtó egyenesen bűnrészességgel vádolta meg Jugoszláviát. A Velóev-pör tárgyalásakor viszont a szerb sajtó írta azt, hogy a bolgár hatóságok azt tendenciózusan Belgrád ellen kiélezve vezetik. Az angol király temetése után hazautazóban, minden jel szerint angol tanácsra, Borisz cár látogatást tett Belgrádban. A látogatáshoz optimista kombinációkat fűztek: Bulgária kisebb határrevíziót kapna és belépne a balkáni blokkba. Erre még a helyzet nem ért meg, de a cár látogatása után a két ország viszonya ismét megjavult.

Jugoszlávia angol orientációja kétségtelenül megnövelte az ország külpolitikai súlyát, amire vigasztalan belpolitikai helyzetében igen

nagy szüksége van. Az angol barátságért azonban súlyos áldozatokat is kellett hoznia. Nincs kizárva az sem, hogy az olasz piacot Jugoszlávia végleg elveszti. Már ez év elején a Sipad bosnyák faipari vállalat egyik igazgatója kifejezte aggodalmát, hogy a szankciókban részt non vett Ausztria és Magyarország kiszorítja az olasz piacról Jugoszláviát. Azóta több hasonló nyilatkozat hangzott el és a faipari vállalatok egyre idegesebben fordulnak a szankciók ellen. Azt már bizonyosra veszik, hogy eddigi privilegizált helyzetüket az olasz piacon többé nem szerzik vissza.

Az új római paktum és ezzel párhuzamosan az utóbbi években ingadozott olasz-albán relációk megszilárdulása sokaknak eszébe jutatta Olaszország hajdani körülkerítő politikáját Jugoszláviával szemben. Az osztrák vörös lázadás után egy tekintélyes német lap Ausztria olasz megszállásának rémét festette a falra. Ez esetben, írta a lap, Jugoszlávia nyugati része (a szlovén és a horvát területek) három oldalról volna körülfogva és háború esetén Jugoszlávia kénytelen volna e területet kiüríteni (Vossische Zeitung, 1934 március 2). Akik ezt az okoskodást magukévá tették, ma hasonló helyzet kialakulását kombinálják.

Sokan vallják azt, hogy a délszláv külpolitikát mindig a legközelebbi nagyhatalomhoz való viszonya határozza meg és hogy Jugoszlávia szerencsecsillaga akkor emelkedett a legmagasabbra, mikor az 1924 január 27-i olasz-délszláv római egyezményvel sikerült a két állam ellentéteit kiküszöbölnie. Akiknek ez a felfogásuk, azok meglehetősen szkepszissel figyelik Jugoszlávia angol orientációjának eddigi eredményeit.

A FRANCIA-DÉLSZLÁV szövetség belső ellentétei az új esztendőben fokozott mértékben jelentkeztek. Párizs a versailles-i béke második önhatalmú revíziója után a sécurité-t alapjaiban megingottnak érzi. Bármennyi hatalom kötötte is le magát a rajnai vonal védelmére, bármily átláthatatlan hálózatát a szövetségi rendszereknek fűzte is össze a Quai d'Orsay a tényállapot fenntartására, Párizs attól tart, hogy a német vasököl egy nap mindent felborít. Franciaországnak nyernivalója nincsen. Egy új háború maximális eredménye számára csak a németység új gúzsba kötése volna: a sécurité, amelyet Versailles-ban biztosítottak érzett. Ellenbai egy új háború, vagy ennek elmulasztása egyaránt a kontinensi hegemonia elvesztését jelentheti. Belgrad a rajnai vonal védelmére ma még hajlandó, de azt tartja, hogy ezzel minden kötelezettségének eleget is tett. Ha a rajnai vonal biztosítva van, megvan a sécurité, minden egyéb francia törekvés délszláv támogatására csak az esetben várhat Párizs, ha e törekvések fedik a délszláv érdekeket. Sőt, ha non is a belgrádi hivatalos körök, de a délszláv intelligencia viszonzóságot állít fel a rajnai vonal védelme és a délszláv érdekek francia támogatása között. Azaz a rajnai vonal védelme fejében Franciaország támogassa Jugoszlávia balkáni és dunavölgyi politikáját. Miután a rajnai vonal veszedelmeztetése ezidőszert francia rémlátás, a vonal védelmének illúziójáért Franciaországnak egész tekintélyét és fegyveres erejét Jugoszlávia rendelkezésére kellene

bocsátania. Nincs francia, aki ezt az okoskodást magáévá tenni hajlandó volna. Belgrádnak sikerült a cári Oroszországot akkor vinnie háborúba, mikor ezt ő akarta és a világháború szerb eredményei e politikát igazolták. Így semmi remény arra, hogy a szerb közvélemény megváltozzék. Ezekben van adva a francia-szerb külpolitikának egymástól való elfordulása.

Addig, amíg az európai status quo fenntartása—és itt nem pusztán a területi status quóra gondolunk — lehetséges volt, a francia-szerb érdekellentéteknek inkább elméleti jelentőségük volt. A nemzeti szocializmus diadala a helyzetet megváltoztatta. A francia-olasz közlekedés és ezzel kapcsolatban a dunavölgyi kérdés felvetése óta alig palástolhatók el többé az ellentétek. Nagyon érdekes és tanulságos e tekintetben Nincic Momcilo volt külügyminiszter előadása a belgrádi Népegyetemen. Nincic megjósolja, hogy az abesszín konfliktus elintézése után Itália aktívabb lesz az európai politikában mint valaha. Ez Jugoszlávia szempontjából igen fontos mozzanat, mert Itália egyrészt az osztrák-magyar és az albán szövetséggel, valamint a bolgár barátsággal megerősítette helyzetét, másrészt a franciák a németek miatt nagy súlyt helyeznek Itáliára. Hivatkozik a szerinte jól értesült d'Ormesson Temps-i cikkére, mely aláhúzta a kisantant belső ellentéteit és azt, hogy ezzel ez alakulat értéke nagy mértékben csökkent. DOrmesson megírta azt is, hogy sokan a franciák közül az Anschluss legjobb ellenszerének a restaurációt tartják, amit Nincic politikai naivitásnak és veszedelmes tévedésnek mond. Az új helyzetben Jugoszlávia legjobb önvédelme a szerbek, horvátok és szlovének összetartása (Obzor, 1936 április 23). Az előadásban az a legérdekesebb, ami nincs benne. Nincs benne Anglia, Nincic tehát az angol orientációt likvidálja. Nincs benne Németország, mert reméli, hogy a franciák teljesítik olasz- és restauráció-ellenes követeléseit. Ez a remény azonban nem lehet valami szilárd, mert a belső összetartást jelöli meg a legjobb önvédelemnek. Nincicnek igaza van: semmiféle külpolitikának sem lehet sikere belügyi konszolidáció nélkül. Mussolini külpolitikai fölényén kívül a délszláv belpolitika bajain omlott össze hajdan Nincicnek szemfényvesztő ügyességgel felépített diplomáciai kártyavára (1926 december 24). Azonban ki hisz Jugoszlávia belső konszolidációjában? És ki hisz abban, hogy a franciák Belgrád ízléséhez szabják külpolitikájukat? Marad tehát az előadásban agyonhallgatott Németország...

A német-szerb relációkkal kapcsolatban Belgrád mindig hangsúlyozza e kapcsolatok gazdasági jellegét. A gazdasági válság kitörése óta Jugoszlávia és Franciaország külkereskedelme jóformán megszűnt. Igaz, hogy a magyar beviteli kontingens rovására a franciák ismételten emelték a délszláv beviteli kontingenst (Pester Lloyd, 1936 március 29, április 17), de az a délszláv hivatalos védelem, hogy a francia kivitel e kontingenssel évi 13 millió dinárra emelkedett, inkább gúnynak hangzik, mint elismerésnek. Ellenben ugyanekkor Jugoszlávia német kivitele 486 millió dinárról 636 millióra emelkedett! Persze ennek arányában folyik a német ipari és kereskedelmi invázió Jugoszláviába. Ha az olasz piac végleg elvész, Jugoszlávia gazdasági okokból is német orientációra szorul.

A német-délszláv barátkozás, valamint az olasz-osztrák szövetség az oka annak a barátságtalan magatartásnak, melyet Belgrád Ausztriával szemben tanúsít, mely magatartás mindenképpen ellenkezik Franciaország intencióival. A kormány belgrádi félhivatalosa már ez év elején kiemelte, hogy az osztrák restauráció kérdésében Berlinnel egy vonalon állanak (Vreme, 1936 január 7). Schuschnigg prágai útja nagyon izgatta a belgrádi kedélyeket, úgy hogy Girsza belgrádi cseh követ kénytelen volt azt állítani, hogy Ausztriának a kisantanthoz való csatlakozásáról folynak tárgyalások! Belgrád aztán minden osztrák barátkozás előfeltételül azt kívánta, hogy az osztrák kormány tiltsa el a Habsburg-propagandát (Times, 1936 február 14). Hodza barátságos magatartását Ausztriával szemben Belgrád elítélte és visszautasította az angol intelmeket is, melyek Ausztriához való viszonyának revideálását ajánlották (Times, 1936 február 18). Hodza belgrádi látogatásának eredménye egy sereg üres ünneplés volt. Belgrád egyelőre elgáncsolta a viszonyokkal jobban számoló cseh koncepciót, de ezzel a két szövetséges állam viszonya is hűvösebbé vált.

Stojadinovic március 6-i külügyi expozejá nem hozott meglepetéseket. Hangsúlyozta, hogy a kisantant „az a várfal“, melyen megtörnek azok illúziói, akik még mindig nem békültek meg a háború utáni tényállapottal. Az osztrák restauráció kérdésében megismételte a „határozott“ nemet. Ez expoze értelmében az osztrák általános szolgálati kötelezettség ellen Jugoszlávia élesen állást foglalt. Belgrád attól tart, hogy a védkötelezettség behozatala egyrészt a restauráció előkészítő lépése, másrészt a magyar általános védkötelezettség próbája. A hivatalosan is revíziót hirdető Magyarország felfegyverzése nagyobb ellenállást provokálna, mint a területi revíziót nyíltan feladott Ausztriáé.

Bizonyos az, hogy Belgrád egyre kevésbé alkalmazkodik Párizs-hoz és ez év eseményeinek tanúsága szerint erről immár a Quai d'Orsay nemcsak tudomással bír, hanem ezt a nyilvánosság előtt sem titkolja. A francia kiábrándulás igen nagy fokát árulja el, hogy a külügyminisztérium félhivatalosa mindegyre visszatér a francia-délszláv relációk vizsgálatára és legutóbb pontokba foglalva állapította meg, melyek azok a fontos külpolitikai kérdések, melyekben a kisantant államai nem értenek egyet (Temps, 1936 május 1). A kisantantot francia megállapítás szerint egyedül a magyar revíziótól való félelem tartja össze.

BADOGGIO ALKIRÁLY diadala állította meg az utolsó napokban a külpolitikai züllés e tüneteit. Május elején a balkáni blokk és a kisantant Belgrádban konferenciát tartott és minden erejével rajta volt, hogy a megingott egységet valahogyan helyreállítsa, hogy így az Európába visszatérő olasz külpolitika sakkhúzásait készültebben fogadhassa. Az egységet külsőleg sikerült is megmenteniök, de ezért Jugoszlávia keserves áldozatokat hozott és a belső ellentétek így is megmaradtak.

A balkáni blokknak nem a Dardanellák felfegyverzésére vonatkozó török kívánság volt a legfogasabb kérdése, hanem Görögország magatartása. Az volt a legkisebb baj, hogy a Dardanellák bejáratánál fekvő görög szigetek demilitarizálásának megszüntetését kívánta. Ezt a blokk minden nehézség nélkül elfogadta. Már kellemetlenebb dolog volt,

hogy az Égei-tengeren Neuillyben biztosított bolgár kikötő kérdésében az egész blokk kénytelen volt a görög negáció álláspontjára helyezkedni. Ezzel a szerb-bolgár közeledés útjába egy új akadály gördült. A leg-súlyosabb görög kívánság azonban az volt, hogy a blokk paktumát úgy magyarázzák, hogy ez csak a balkáni államoknak egymásközi konfliktusára vonatkozzék, mivel pedig Albánia az 1936 március 19-i szerződés óta nem irányítja szabadon saját külpolitikáját, ne tekintsek balkáni államnak. Görögország ezzel egy albán-délszláv (értsd olasz-délszláv) konflagráció esetére biztosítani kívánta semlegességét. Sem Romániát, sem Törökországot nem érdekli ez az ügy, ellenben Görögország megtartása a blokkban nekik is, Jugoszláviának is, fontos érdekük. Angol nyomás is érvényesült a görögök érdekében. Így Belgrád kénytelen volt Athén követelését honorálni.

A kisantantért is Jugoszláviának kellett áldozatokat hoznia. Cseh-angol-francia nyomásra elejtette az osztrák védkötelezettség ellen tervezett akcióját, sőt expressis verbis lekötötte magát Ausztria függetlensége mellett, amit Berlinben aligha tudnak be érdemül. Ezek fejében a kisantant magáévá tette a délszláv álláspontot a restauráció kérdésében fegyveres ellenállást mondván ki. Persze e határozat gyakorlati értéke nagyon is vitás. Viszont Belgrádnak bele kellett nyugodnia a cseh-osztrák gazdasági közeledés folytatásába. A szovjet-délszláv relációk kérdésében azonban Prága kosarat kapott. Belgrád még a diplomáciai viszony felvételére sem hajlandó. Teljes volt az egyetértés a magyar revízió kérdésében.

Jugoszlávia külpolitikai helyzetének súlyosbodására vall, hogy a két konferenciának úgyszólván valamennyi tehertételét neki kellett magára vállalnia. De bizonyos külpolitikai fegyelmetszeregre is, hogy magasabb érdekekből nem habozott meghozni ezeket az áldozatokat. Ez a rideg financier Stojadinovic stílusa. Ha nem is a kisantant, de Belgrád, megérdemelte a konferencia után annak a Temps-nak dicséretét, mely pár napja még oly élesen bírálta.

A PÁRIZSI BÉKÉK Európája minden eresztékeiben recseg és ropog. Ha nem is a területi kérdésekben, de sok minden egyébben már bent élünk a revízió korszakában. Az új helyzetbe nem egyedül Belgrád nem tudja magát beletalálni, de talán egyetlen állam sem áll oly merev orthodoxiával a status quo alapján mint Jugoszlávia. Külpolitikai ingadozása erre vezetendő vissza. Keresi az új eszközöket, melyekkel a statusquót örök életűvé tegye. Illúziókban él az, aki azt hiszi, hogy a szerbek bárkihez hűek maradnak. Nem a mostani premierről van szó, hanem az igazi szerb nacionalistákról. Előttük csak egy dolog szent: a szerb imperializmus fenntartása. Ezért bármely percben hajlandók az egész emberiséget a legnagyobb katasztrófába dönteni. De illúziókban él Belgrád is, mikor azt hiszi, hogy megállíthatja a történelem óráját, hogy gyógyíthatatlan belpolitikai válságban vergődve győzni tud azok felett a hatalmak felett, melyek egy európaibb Európát akarnak megteremteni.

BAJZA JÓZSEF